

**Παρουσίαση του βιβλίου του κ. Γιώργου Καμηλάρη «Ο
Αρχιμανδρίτης της Αρχιεπισκοπής Φιλόθεος»
13 Δεκεμβρίου 2013.**

Το νέο βιβλίο του κ. Γιώργου Καμηλάρη έχει τίτλο «Ο Αρχιμανδρίτης της Αρχιεπισκοπής Φιλόθεος, μια ξεχωριστή προσωπικότητα της Εκκλησίας της Κύπρου εκ Περάτων». Ο κ. Γιώργος Καμηλάρης έχει ήδη εκδώσει, πριν από λίγα χρόνια, ένα άλλο σπουδαίο βιβλίο, «Τα Πέρα και ο κόσμος τους». Με τις εκδόσεις του αυτές δείχνει το ενδιαφέρον του για πνευματικές αναζητήσεις και ιδιαίτερα για την ιστορία της κοινότητας των Περάτων. Πιο παλιά, το 1972 ο συγγραφέας είχε εκδώσει από κοινού με τον Γεώργιο Καρούζη το βιβλίο «Η διακατοχή της γης στην Κύπρο» και το 2008 «Η αγελαδοτροφία στην Κύπρο». Δυο βιβλία που εκφράζουν την ειδικότητα του κ. Καμηλάρη, αφού σπούδασε γεωπονία και εργάστηκε για πολλά χρόνια στο Υπουργείο Γεωργίας.

Έχουμε παρατηρήσει ότι στις εκδόσεις του ο συγγραφέας προχωρεί με μεθοδικότητα, επιστημονικότητα και μεγάλο ζήλο, για να εμβαθύνει στα γεγονότα και να αφήσει ένα αξιόλογο, ολοκληρωμένο και άρτιο έργο. Αναφέρει, λοιπόν, ο συγγραφέας, ότι ενώ συνέλεγε το υλικό για τη συγγραφή του πρώτου βιβλίου του, αντιλήφθηκε ότι το θέμα «Φιλόθεος» ήταν τόσο ευρύ, που μπορούσε να αποτελέσει θέμα ενός ξεχωριστού βιβλίου. Το οποίο και αποφάσισε να κάνει, μόλις βρήκε τον κατάλληλο χρόνο.

Αναφέρει ο συγγραφέας στον πρόλογο του βιβλίου του: «Η παρουσίαση του μακροχρόνιου και πολύπλευρου έργου του Φιλόθεου δεν μπορούσε να γίνει με πληρότητα μέσα στις λίγες σελίδες που του αναλογούσαν σε ένα σύγγραμμα τοπικής ιστορίας, όπως «Τα Πέρα και ο κόσμος τους». Για τον Φιλόθεο απαιτείτο μια μονογραφία, εξ' ου και το παρόν σύγγραμμα. Το ερέθισμα για ανάδειξη της προσωπικότητας και της δράσης του Φιλόθεου δεν προέκυψε μόνο από το οφειλόμενο χρέος προς ένα συγχωριανό μας, που ευεργέτησε τα Πέρα, με το ρόλο του στην ίδρυση του Παρθεναγωγείου δημοτικού σχολείου, αλλά

επιβλήθηκε από το χρέος μας προς τον τόπο μας και την ιστορία του: να περισώσουμε και να διαφυλάξουμε τη συμβολή ενός ανθρώπου, που άφησε τη σφραγίδα του στη νεότερη ιστορία της Κύπρου» .

Στο βιβλίο αυτό ο συγγραφέας αναφέρει τη ζωή και το έργο του εκ Περάτων Αρχιμανδρίτη της Αρχιεπισκοπής Φιλοθέου, ο οποίος ξεκίνησε από τα Πέρα, κατετάγη ως μοναχός στη Μονή Μαχαιρά και κατέληξε Αρχιμανδρίτης στην Αρχιεπισκοπή, επί Αρχιεπισκόπου Σωφρονίου, και πιο ύστερα, στα ταραχώδη χρόνια του πολυσυζητημένου Αρχιεπισκοπικού Ζητήματος, που ταλάνισε την Εκκλησία για περισσότερο από δέκα χρόνια (1900-1910).

Ο ρόλος του Αρχιμανδρίτη Φιλόθεου στα ταραχώδη γεγονότα των χρόνων εκείνων ήταν βασικότατος και καταλυτικός, αφού λάμβανε μέρος εξ οφφίκιο στη Σύνοδο και ανέλαβε, επίσης, για πολλά χρόνια, τη διαχείριση της περιουσίας της Αρχιεπισκοπής.

Από την κοινότητα, λοιπόν, των Περάτων ξεκίνησε ο κατά κόσμον Λοΐζος Χριστοφίδης και, επειδή είχε κλίση προς την Εκκλησία, κατετάγη δόκιμος στην Μονή Μαχαιρά. Εκεί, αφού ήταν φιλομαθής, φρόντισε να μάθει τα πρώτα γράμματα στην σχολή που λειτουργούσε στη Μονή. Αλλά και από μόνος του, λόγω της μεγάλης φιλομάθειάς του, μελετούσε και μορφωνόταν συνεχώς.

Ο αρχιεπίσκοπος Μακάριος ο Α' διέκρινε από νωρίς στο νεαρό κληρικό την αφοσίωσή του προς την Εκκλησία, την εργατικότητα, τη φιλομάθειά του και τις διοικητικές ικανότητές του και τον προσέλαβε στην αρχιεπισκοπή. Με τον θάνατο του Μακαρίου του Α', ο Σωφρόνιος, που τον διαδέχτηκε, του έδειξε μεγάλη εμπιστοσύνη, τον προχείρισε σε αρχιμανδρίτη και του ανατέθηκε η οικονομική διαχείριση της Αρχιεπισκοπής.

Ο Αρχιμανδρίτης Φιλόθεος αναμείχθηκε ενεργά στις μεγάλες διαμάχες που έγιναν σχετικά με το Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα, οι οποίες ταλάνισαν την Κυπριακή Εκκλησία, από το 1900 μέχρι το 1910. Αυτό το ζήτημα έκανε τον Κυπριακό λαό να διαχωριστεί σε δύο παρατάξεις, τους Κιτιακούς και τους

Κυρηνειακούς. Η πρώτη παράταξη υποστήριζε για Αρχιεπίσκοπο τον Κιτίου Κύριλλο (Κυριλλάτσο) και πολιτικά εθεωρείτο αδιάλλακτη απέναντι στους Άγγλους, ενώ η δεύτερη παράταξη υποστήριζε τον Κυρηνείας Κύριλλο (Κυριλλούδι) και πολιτικά εθεωρείτο πιο διαλλακτική απέναντι στους Άγγλους.

Στις εκλογές, που διεξήχθησαν στις 3 και στις 10 Σεπτεμβρίου 1900, νικητής ανεδείχθη ο Κιτίου Κύριλλος με 46 από τους 60 γενικούς αντιπροσώπους. Στο τέλος όμως, η κυρηνειακή παράταξη, δεν αποδέχθηκε το αποτέλεσμα των εκλογών, παρόλο που διεξήχθησαν υπό την εποπτεία της. Στη συνέχεια, η Εκκλησία διχάστηκε και οι διαμάχες και οι έριδες κράτησαν για δέκα ολόκληρα χρόνια, μέχρι που το ζήτημα λύθηκε με παρέμβαση του Οικουμενικού Πατριαρχείου και της Ελλάδας. Αντιλαμβανόμεστε όλοι πόσος φανατισμός και μίσος επεκράτησε μεταξύ του λαού. Λιθοβολισμοί, λαιμωρισμοί, τσακωμοί, προπηλακισμοί και συκοφαντίες και άλλα τραγικά γεγονότα χαρακτήριζαν τον διχασμό αυτό.

Ευτυχώς μετά από την παρέμβαση της Ελλάδας και του Οικουμενικού Πατριαρχείου, η εκκλησιαστική κρίση σταμάτησε και Αρχιεπίσκοπος εξελέγη ο Κιτίου Κύριλλος (Κυριλλάτσος), ενώ ο Κυρηνείας Κύριλλος παραιτήθηκε από τη θέση που κατείχε παράνομα ως «αρχιεπίσκοπος» Κύπρου και πήρε τον τίτλο Μακαριώτατος αρχιεπίσκοπος πρώην Κύπρου και πρόεδρος Κυρηνείας.

Η ανάμειξη του Αρχιμανδρίτη Φιλόθεου στο Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα και η φανερό υποστήριξή του προς το Κυριλλούδι, ξεσήκωσε το μένος των Κιτιακών, οι οποίοι τον πολέμησαν πάρα πολύ. Ο ίδιος φοβόταν ότι με πιθανή εκλογή του Κυριλλάτσου θα εκδιωκόταν από την Αρχιεπισκοπή, ξεσηκώνοντας την εκδίκηση και το μένος των εχθρών του, πράγμα φυσικά που στο τέλος δεν μπόρεσε να αποφύγει. Ο Αρχιμανδρίτης Φιλόθεος αποχώρησε από την Αρχιεπισκοπή και έζησε στην αφάνεια, στο Μετόχι Κύκκου, από το 1910 μέχρι το 1916.

Στο τέλος, όμως, ο Θεός το θέλησε, μετά τον αιφνίδιο θάνατο του Κυριλλάτσου το 1916, να εκλεγεί ως αρχιεπίσκοπος

ο Κυρηναίος Κύριλλος. Το μεγάλο όνειρο και ο πόθος του Φιλόθεου να δει αρχιεπίσκοπο το Κυριλλούδι πραγματώνεται. Γέροντας πια, σε ηλικία 84 χρόνων ο Αρχιμανδρίτης Φιλόθεος επιστρέφει στην Αρχιεπισκοπή και ο Αρχιεπίσκοπος Κύριλλος, ο από Κυρηναίας, του επιφυλάσσει θερμότατη υποδοχή. Σε ενάμιση χρόνο, μετά από αυτή την επιστροφή, ο Φιλόθεος κοιμήθηκε ειρηνικά στο δωμάτιό του, στην Αρχιεπισκοπή.

Είναι γεγονός ότι η προσωπικότητα του Αρχιμανδρίτη Φιλόθεου, υπήρξε αμφιλεγόμενη από τους ανθρώπους της εποχής του, λόγω του μεγάλου φανατισμού που επικρατούσε μεταξύ των οπαδών του Κιτίου Κυρίλλου και του Κυρηναίου Κυρίλλου. Παρόλα αυτά, με επιδεξιότητα ο συγγραφέας περιγράφει την προσωπικότητα του Φιλόθεου, με πλήρη αμεροληψία, αναφέροντας και τις αρνητικές περιπτώσεις της υπερβολικής ανάμειξής του στο Αρχιεπισκοπικό Ζήτημα, αλλά και την υπόλοιπη δράση του, λ.χ. στην οικονομική διαχείριση της Αρχιεπισκοπής. Ο συγγραφέας αναφέρει ότι ακόμα και στο χωριό του τα Πέρα ο Φιλόθεος πολεμήθηκε από τους Κιτιακούς, οι οποίοι ήταν η πλειοψηφία στο χωριό. Τα πράγματα οδηγήθηκαν στα άκρα, «επειδή οι τότε παράγοντες του χωριού παρεσύρθησαν από δημαγωγούς Κιτιακούς, πήγαν εναντίον του και εξύβρισαν και καταπολέμησαν με μανία τον αρχιμανδρίτη Φιλόθεο, επειδή υποστήριξε τον άξιο ιεράρχη Κυρηναίας», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Λούης Μηλιώτης στο βιβλίο του «Γενεαλογία και βιογραφία του χωριού Πέρα Ορεινής» Λευκωσία 1989.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο συγγραφέας, «Με την πάροδο του χρόνου ξεθώριασαν οι μνήμες και τα πάθη και οι Περατίτες είδαν πιο καθαρά και αντικειμενικά τον άνθρωπο και ιερωμένο Φιλόθεο. Αναγνώρισαν και εκτίμησαν το ρόλο και τη συμβολή του στην ίδρυση του δημοτικού σχολείου (Παρθεναγωγείου) στο χωριό, σε μια εποχή που λίγα χωριά είχαν δημοτικό σχολείο. Τον ανακήρυξαν, μαζί με τον αδελφό του Νικόλαο, μέγα ευεργέτη της κοινότητας και προς τιμή του οι Περατίτες τελούν κάθε χρόνο θρησκευτικό και φιλολογικό

μνημόσυνο στις 30 Ιανουαρίου, ημέρα της Γιορτής των Γραμμάτων» (σελ. 142).

Ο συγγραφέας με λεπτομέρεια και γλαφυρότητα περιγράφει όλες τις καταστάσεις και τα θεμιτά και αθέμιτα μέσα που χρησιμοποιούσαν οι αντίπαλοι εκείνης της εποχής, για να πετύχουν τον σκοπό τους, που ήταν η εκλογή του δικού τους υποψήφιου στο αρχιεπισκοπικό αξίωμα, ασχέτως των επιπτώσεων που είχαν οι διαμάχες αυτές στο διχασμό του λαού.

Στο βιβλίο του ο κ. Καμηλάρης προστρέχει σε εφημερίδες της εποχής και σε μια πλούσια βιβλιογραφία και καταφέρνει να μας δώσει ανάγλυφη την εικόνα που επικρατούσε τότε. Παρουσιάζεται μέσα από όλες αυτές τις αναφορές ο σημαντικότερος ρόλος που έπαιξε ο Φιλόθεος στις ίντρικες και στις διαμάχες όλης αυτής της περιόδου. Οι κατηγορίες για τον μασωνισμό, για τον μακρακισμό, για οικονομικές κακοδιαχειρίσεις, έδιναν και έπαιρναν από τους αντιπάλους. Σε όλες αυτές τις διαμάχες, μεταξύ των πρωταγωνιστών ήταν και ο αρχιμανδρίτης Φιλόθεος.

Ο Γιώργος Καμηλάρης, σκιαγραφώντας την προσωπικότητα του Φιλόθεου παραθέτει διάφορα στοιχεία από βιβλία της εποχής εκείνης. Τα στοιχεία άλλοτε είναι θετικά και άλλοτε αρνητικά προς τον Φιλόθεο. Ο συγγραφέας όμως, παραθέτει και τη δική του άποψη για την προσωπικότητα του Φιλόθεου. «Ο Φιλόθεος κατά τη διάρκεια της ζωής του είχε πλούσια κοινωνική και φιλανθρωπική δράση, διανέμοντας αθόρυβα χρηματικά βοηθήματα σε όσους είχαν ανάγκη. Οι αγαθοεργίες και φιλανθρωπίες του είχαν πάντοτε ως επίκεντρο τους φτωχούς, τους άρρωστους, αλλά και τους άπορους μαθητές. Ο Νικόλας Σάββα Κουρέας στην έκθεσή του για τα κληροδοτήματα των αιμνήστων θείων του Φιλόθεου και Νικόλαου Χριστοφίδη, αναφέρει για το Φιλόθεο: «Συνέταξε την Διαθήκην του... με κληρονόμους την Μονήν Μαχαιρά, τους πτωχούς της Λευκωσίας, των Περάτων κλπ. Δεν ελησμόνησε ούτε τους φυλακισμένους, ούτε τους λεπρούς... Το μεγαλύτερον ποσόν των πενιχρών του οικονομιών, αφιέρωσεν εις την παιδείαν

διά την Θεολογικήν μόρφωσιν απόρων μαθητών»(Μηλιώτης σσ. 71-72).

Ο συγγραφέας εξηγεί την προσέγγιση που ακολούθησε στη διάρκεια της ιστορικοκριτικής έρευνάς του: «Θα μπορούσε να παρουσιαστεί ο Φιλόθεος στα στενά πλαίσια μιας κλασσικής βιογραφίας: πότε γεννήθηκε, πού και πώς μεγάλωσε, πού έμαθε γράμματα, πότε πέθανε κλπ. Μια τέτοια προσέγγιση δεν θα έδινε πλήρη εικόνα για τον άνθρωπο και κληρικό Φιλόθεο. Μα προπαντός, δεν θα αποκάλυπτε τη συμβολή, το ρόλο και το έργο του σε σχέση με το ιστορικό, εκκλησιαστικό, πολιτισμικό και εκπαιδευτικό γίνεσθαι του τόπου μας. Ο άνθρωπος και κληρικός Φιλόθεος, έπρεπε να παρουσιαστεί και να κριθεί, μέσα από το ιστορικό και εκκλησιαστικό γίνεσθαι και τα γεγονότα της εποχής του, ώστε, μέσα από αυτά να αποκαλυφθεί η προσωπικότητά του και να αναδειχθεί η συμβολή του...» (σελ 10).

Εδώ λοιπόν ο συγγραφέας μας εξηγεί την μέθοδο που ακολούθησε. Η φυσιογνωμία του Φιλόθεου παρουσιάζεται όχι μονόπλευρα, αλλά σφαιρικά και πολυεπίπεδα από τον συγγραφέα. Αυτό επιτυγχάνεται ακριβώς μέσα από την χρήση πολλών πηγών που πρόσκεινται είτε θετικά είτε αρνητικά προς τον Φιλόθεο.

Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου αυτού ο αναγνώστης δεν παίρνει μόνο πληροφορίες για τη νοοτροπία που επικρατούσε πριν από έναν αιώνα στην Κύπρο. Διδάσκεται ότι πάνω από όλα πρέπει να τίθεται η Εκκλησία. Αυτοί όλοι που διατυμπάνιζαν ότι ενδιαφέρονται για το καλό της Εκκλησίας γι' αυτό και χρησιμοποιούσαν όλα αυτά τα θεμιτά και αθέμιτα μέσα, στο τέλος έβλαψαν πάρα πολύ την Εκκλησία, διότι καλλιέργησαν τον φανατισμό και έσπειραν το μίσος. Για μία δεκαετία ταλαιπωρήθηκε η Εκκλησία από τις διαμάχες αυτές, που υποκινούνταν κυρίως από προσωπικά συμφέροντα και κίνητρα.

Παρόμοιες καταστάσεις έζησε η Εκκλησία μας και κατά το 1972, με το θέμα των τριών Μητροπολιτών και αργότερα στα πρόσφατα χρόνια με τις αρχιεπισκοπικές εκλογές του 2006. Σε

όλες αυτές τις περιπτώσεις ο λαός διχάστηκε τρομερά και το μίσος και η εχθρότητα άφησαν τα ίχνη τους για πολλά χρόνια. Μέσα από το βιβλίο του κ. Γιώργου Καμηλάρη αντλούμε όλοι τα αναγκαία διδάγματα ότι δηλ. δεν πρέπει να τοποθετούμε τα προσωπικά συμφέροντα πάνω από το καλό της Εκκλησίας αλλά και της Πατρίδας.

Αξίζουν θερμά συγχαρητήρια στον κ. Γιώργο Καμηλάρη για την προσφορά του στην εκκλησιαστική ιστορία και για την πνευματική του δράση. Έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με την ιστορία της κοινότητας των Περάτων, από την οποία κατάγεται και ο ίδιος. Πρέπει να τονίσουμε εδώ σαν επιστέγασμα ότι η κοινότητα αυτή ήταν πάντα προσδευτική και έδειξε μια πλούσια πνευματική δράση. Τελιώνοντας εύχομαι στο συγγραφέα υγεία και μακροημέρευση, για να μπορέσει να μας δώσει και άλλους παρόμοιους καρπούς της πνευματικής του δράσης.

